

kiszödöm a kemöncébü a fát, | mer hát | beraktyuk ugyé többet, minthoty szároz légyén, mindig od van, be van előre, mindön sütésné berakom a másik sütésre a fát. | Kiszödém, legalább ojan, ojan nyódz darabot hagyog benne, akkor az alá alágyujtok. |

Akkor aszt mikor ez elégött, akkor a szevinyóvü | ényomom, ára hátrább étolom. | Akkor oda hátü dobog be három darabot, akkor osztán ez mégen möggyullad ottan. Mikor ottan elég, | akkor még zhuzom, möge elkotrom idább a szevinyóval úgy a szája felé. | Akkor mégen rádobok három darabot. | Akkor úty hagyom mán akkor, mikor az is léég, | akkor éteritöm az egézbe, akkor osztá mikor elfütöm a keméncét, akkor minygyár ki is | szakasztom a kënyeret ugyé, hogy éccére akkor mire az mökfü, akkor a szakasztógba még mëkkel a kënyér. |

Akkor osztán mikor mëkkét, szóval má a keméncébe is léégött, akkor ugyé berakom. | Berakom a kënyeret, | két órájig benthagyom, | mëk sokszó nem is nézém, nem érek rá, hogy vagy az óra nem mëgy, vagy valami, | gondolomformán kivószék étü kënyeret, odatártom az óromho. Az órom elája,¹ | hogy nem éget, | akkor mëksüt a kënyér. |

H.: Hát lángost szoktak-e itt sütni? | Lángost is szoktam sütni.

H.: Hogy monygyák itt: langos vagy lángos? | Lángos.

N. D.: Langalló. |

Langallónak monygya a sógorom. Az annak szoktya mondani: „langalló”. | Hogy lögyén ám étü kis „langalli” vagy „langalló”. | Éccér így, máskor úgy. |

N. D.: Ami a kemönce föggyin sü, az „langalli”. |

Akkor osztán | H.: Aszt hoty csináják? | étü a tüzet árább, asztán akkor vészék ki a kënyérbü annyit, | akkor osztá mëk kiviszém oda ja, ára ja | lapátra | rá, | szová | kisodrom | rajta, — azon a lapáton — akkor osztán a parazsat ényomom hátrább. | Akkor bedugjuk oda, oszt otta mëksü. Kicsit, ha van téjföl, étü kicsit möktejffölözni, zsirozni, möksózni, | osztá akkor möksü szépën a langalli. | Jó, jó dolog ám az is! |

Elmondta: F. Nagy Sándorné 44 éves földművesasszony Somogyhatvan községben (Somogy m.) 1951. április hó 9-én. A hangfelvételt „Dimafon” mágneses hangfelvevő készülékkel készítette, átírta és közzéteszi

HEGEDŰS LAJOS

Egeraracsa, Zala m.

Aratás

Tizenhat évezs vótam, mikor elméntem aratnyi | urasági tarryóra, | Bárándra. | Hát ugyé papi birodalom² vót, | ott arattunk. Hát | mëkkesztük az aratáást. | Első nap mëkkesztük az árpa aratáást | és léarattuk az árpát. Aszt réndre váakták. | Utánna másik hármadnapra főkötöszük, kötelet raktunk alá | és az embéreg bekötöszték. | H: Na most a kötelet mikor vetették? A kötelet aszt kivetették. | H: Mikor? Mijen időbe? | regge | mëk hármad vót. | Mëk hármad vót, | addig kivetették a kötelet, utánna béléraktuk sarryova, | az embérek

¹ Kibirja.

² Uradalom.

még utánnunk kötösztek. | *Kötözés után* | összehörtük, | az emberek még kepiébe rakták. | *Kepelés után* | a tarrvót | loval gráblták meg. | *Másik reggel* még harmad vót, nem tuttunk kimenni aratni, | hármattával összekötöttük a kusz-
mágt. | H: Mit híftak kuzmának? | *Ami emarát száal,* | mikor szeggyük a márkot. | *Gerébléző gép* összeszedi. | *Akkor* | másik nap nyóc órára | összevág-
tuk, összehörtük a kuzmágt és megéttük a reggelit. | *Reggelit ettünk* | paprikágt, |
krumplit, | húst, | kinek mi vót. | *Utánna asztá* mēkkesztük az aratást. | *Közbe* |
glan tisz-tizēnēgy óra felē egyet nyugottunk is, mer az emberek is elmēntek
egyget | *cigaréttágni,* még egyed bört is ittunk. | *Efárottak,* | *asztán* | *ujbu* csak
arattunk. | *Közbe dé* lett, | a szakácsné | kihosza ja zebiēdet a | *tarrvora.* |

H: Mijen ebédekert szoktak? | *Krumpi leves,* borsvó leves | *vot.* | B. J.:
Gujásleves. |

Gulásleves, | *pörkűöt,* | *grqnatérmars,* | *darástiészta,* | *pogácsa,* | *köt* *pogá-*
cso. | *Esz* szoktunk ebédēni. |

Az emberek a kaszát mēkkalapáták ebiēd után, | *asztán* újra kimēntünk
aratni. | *De akkor* mēgen dēlātán olla három-nēgy vora felē mēgen pihentek
az emberek, egyget | *rággyújtottak a cigaréttágra* | és utánna mēgen mēkkesztük
az aratágt. | *Öt órájig,* | *uzsonnakorig* arattunk. | *Akkor* megéttük az uzsonágt. |
Amit arattunk egész nap, *aszt* a marokszédő lányok összehortágt, | az emberek
pedig összekepiēték. | *Kep* sort raktak. | *Mēktártot* tisz-tizēnēgy órájig, utánna
bemēntünk — ahul aluttunk — az akvóba, | *ot* megmosakottunk és vacsorágt-
tunk. *Vacsora után* lēfeküttünk. |

H: Mit attak úgy vacsorára? | *Vacsorágra?* | *Kááságt,* | *paprikás*
krumplit. | *Lektöpször* csak ez vót a vacsora. | *Másik* nap regge korán mēgen
nēgy vorakor fölkeltünk, kimēntünk kuzmágt vággni, | és utánna ujbol csak
kesztük az aratágt. |

Aratás után mēkkezgyük a gabonahordágt. | *A gazda hí* | öt-hat szekē-
red gabonád behördanyi. | *A gazdaasszony* pedik fűöz | a kephördoyknak. |
Reggelit csinál, közbe ebiēdet fűöz, | *vacsorágt* | és *reggeli* után kimēnnek a |
szekerék a mezzőre. | *Mindēn* szekér melled van egy rakuodó, aki mēkraja
a szekerēket, földogassa a kiēvéket. | *Mikor* befogy a gabona, behörgyák a mezző-
röl, | *akkor* mēkkezdi a masinyálágt. | *A masinyá* | *hoz* legáláp köll | *tizēnöt,* |
tizēnhat embēr. | *Mindēn* kinek mēgván a maga dōlga. | *Kettő* van a | *kiēvēs*
kazalon, *kettő* az *asztalon* | és egy *ētető,* | a *töreklig*ba *isz* van *kettő,* | a *tör-*
kába *isz* van *kettő,* | utánna mēgen *kettő,* a többi pedig a szalmakazalon, rak-
ják a szalmakazalt, | *kettő* pedig zsákol. *Uty* hogy a tizēnhat embērnek állan-
dóján mindig van munkája. | *Pláne* a zsákolóknak erős munkájug van, mer
a padlásra hōrják fel a gabonágt. *Udvarba* elfogy a masinyálás, *akkor* átalhuzattyák
a gépet a másik udvarba | és ott újra kezdē a csēplēst. |

Szerencsétlenség istállóbontáskor

Ezerkilencáznegyvenhédbe törtēnt. | *Mi* jēnt laktunk a faluvégēn, az
uramnak a *tesvēráttya* még it lēnt lakott *Aracsán,* | és én hortam lē ebiēd et
Egerből. | *Éty* tizēnkēt évēs kislányom az vele vót, még nem tudott ebiēdet főzni.

Közbe | az én uram elmént a Berégbe szienát hordani, | a | bátyg még elkezte az istállód bontani és közbe | a nagy vigyázat mellett is méktörtient a szerencsétlenség. | Rádút a fál | és | azonnal mentót köllöt hozatni és elvitték a kórházba. Kilenc nab vót a kórházba, eszméttlen lett, | és még nem gyógyult. | És mikor haza hozták, | egygy éjjel | élt. | Reggel | mékhált. |

Közben | idefurakodott a sok nép | a halálesedbe, | nekem még vót egy | másfél-évés kis fijam, | kis Pityunak hívtuk. | Az még nagyon megijedett a sok néptől | és éty hét mulva ő is mékhált utánna. | Megijedett | és elvittük az orvos¹, két-három orvosho is elvittük és segítenyi nem tódott, | mer a szíven volt a báj. | Hád bizon nagy vtot a bágnatunk. | A sok | fizetnivalyo, minden rajtung vtot. | Ném tuttunk eladnyi semít se, mer a legrosszabb esedbe vtot. | A naty szomorúság is megvtot, az az éty kis fijam volt és ő is mékhált. |

Az elveszett gyermek

Ezérkilencásztizenhédbe törtient, mikor az én iédésanyám mékhált. | Az édesapám még a háboruba vót és kettgen marattunk tesvérék. | Az öcsém volt hat hónapos, | ém még vtotam hat évés. | Hát hova kerütünk mind az apám tesvéryéhö. | És asztán az nevéld bennünket. Mikor az én apám hazajött a háborúból, | asztán akkor monta ja nénémnek, | hogy: | „Nézd néném, én nem nösülök még, | hanem várom még a lányom megnő, | asztán az maj valamit csak tut főzni.” De az én sógorom még aszt monta, | öneki má elig vót a gyerekríjás, | ő má nem halgattya a gyerekríjást, | mék kő nösünyi. | Hát asztán megnősüt | az én apám. | Hát asztán tizennyódzba nösüt meG. | Akkor lékerüt, | léhozod bennünket Pödányvágru a nénémü. | Hát osztán a | kis tesvérem, az öcsiém | hat hónapozs vót, | asztá | akkor egygy éves lett. | Hát asztá botorkáló kizs gyereg vót, | mént az uccán, éccércsak élvezett. | Jáccadosztunk, ejácottunk, hát am még éltünt. Kerestük az egész faluba | mindénfelé. | Mindénkitü kérdésztük, hon nem látták ek kis szoknyász gyereket? | Hát sènki nem látott.

Sírtunk én is, még a mustohám is, kotyhat mast hól van a gyerek? Hól van? Ha meg'gyün apám, kikapunk. | Hát hol talágtuk még, mind a hid alatt. | Mikor onnand elévöttük a hid alu, | oan naty hid' alu, | asztán akkor hazavitük, akkor úgy örütünk neki, | hom mégis méktalágtuk.

Lucanapi kotyolás

Hát faluhején a zasszonyok | még mindig szoknag babonáskonnyi. | A régi világru maratt a Luca-napja. | Hát ez | ezér tártyág babonáságnak, | akkor nem szokás a szomszédba sehová eménnyi, | mék sémmit a hásztu kiannyi, mer asz monygyák, hogy | akkor elviszik a tyukoknak a hasznát, | asztá nem tojnak a tyukok, még nem kotyúnak. | Hát azér | szoknag babonáskonnyi: forgácsot szénnek össze, | kértéket² kütördelik, | hogy várnyi nem szabad. | Még a gyerekek szoknag gyünyi kotyúni, regge hajnalba má mékkezdik a kotyolást.

H: Asz hoty történik? | A gyerekek mi csinálnak? |

Hát a gyerekek egyönnnek kotyúnyi és kiátözzák ablakon: „Szabad-é kotyúnyi?” Hát osztá kiszól a gazda: „Szabad.” | Hát a gyerekek elkezdik a kotyolást. Monygyák, hogy:

¹ Szó végén bizonytalan hangszíni redukált hangot képez a beszélő.

² Kerítéseket, H = Hegedüs Lajos.

Luca, Luca kity-koty,
 Gelegenyé hágrom,
 A pálinkád vágrom.
 Tíjeték tyuktyá tojjék,
 A másé csatázzék.
 Luca, Luca, kity-koty,
 Gelegenyé hágrom,
 A pálinkád vágrom.
 Ha nem annak szalonját,
 Lévägom a gërendját. |

És így befejeződik a kotyulás. | Közbe begyünek a gyerekek, | kinyissuk az ajtót, hát mit is? A | kotyoló gyerekeknek csak aszód gyümöcsöt szoktak annyi: almát, körtét, | éty pár filliért, és avva elmënnék a gyerekek. |

H: A gyerekek le is ülnek ijenkor? | Lë is ünek a gyerekek a fágra. | Lëtészik a fát, | hozzák a fát s lëtészik a gyerekek a | konyhába ja fát, vagy ahul kotyúnák, | és ráünek és ot szoktyák hannyi. | Aszt a fát aszt mëk fôtészik a tyukok alá. | H: Uty hogy minden házba visznek egy | Mindë házba visznek ëk kis fát, osztá aszt fôtészik a tyukok alá, a tyukok hogy arra fölünek, hoj jobban tojnak, mëg jobban kotyúnak. | H: Ez a szokás mëg most is megvan? | Mëg mast is mëgva, falun mëg mindig mëgvan e, mëgmarati ez a szokás. |

G y e r m e k e s í n y

Hat ëvës kislán voltam, mikor hazuru ëküttek a hegyre, | hogy vigyeg bört a kapásoknak. | Hát elvittem a bört, s közbe ejáccadosztam az uton, nem taláтам ott a kapásokat. | Hát mics csinyállak? | Sëmmi máqst nem tuttam csinyáni, kiöntöttem a bört a gátörba. | Asztá hazaërtem, kérdészték: „No mëgitták a kapások a bört?” „Hát mëg, mëg.” | Én asz montam, hogy am mëgitták a kapások a bört, pejig dehogy ittáak mëg, kiöntöttem a | szöllüdbe oda | gátörba. | H: Véletlenül? | Készakarva, | készakarva. Ezë mer ugyë | nehogy az gondollák, hogy | visszaviszem a bört. Akkor mëg az gondolták volna, nem mëntem el a hegyre. | Osztá ithu mëg mëgvert | szegien apám, | — mer áarva lágn votam, anyám | hát | mëkhalt, hat ëvëzs votam, mikor mëkhált. | H: Asztán csak rájöttek, nem? | Csak rájöttek, mer ugyë mëk tutták, hogy a kapások mëk hazaërkesztek máq. |

Elmondta: Bösze Istvánné Dudás Gizella 40 éves földműves-asszony Egeraracsán (Zala m.). A beszélgetés anyagát a Magyar Nyelvatlasz-gyűjtéssel kapcsolatosan magnetofonszalagra vettem, majd onnan hanglemezre vittem át.

F ű h e l y e t t k ű

Mi hatan voltunk testvérek. Én akkoriba | tizenëgy ëvës voltam. | Elküldött az édesapám | napszámбал. | Kötő gyermek voltam, | szölköt kötsztem. | Akkor aszt monta a vincëllër | a másik társommal összit,¹ hogy mënnyünk lë | az ájbal, | hozzunk föl | füvët. | Mi mëg ugy értettünk, hoty követ. | Na adott is mind a kettönknek | ëggy-ëty kötelet, hogy avval hozzunk füvët. | De mink nem jól értet-

¹ Együtt.

tük, hanem | „követ” értettünk. Lémegyünk a társommal, | hogy | belekötözzük a köved, de bizon nem tultuk | belekötözni, | hanem eggy-egy darabot föl vittünk a vállunkon. | Miko fölerünk, a vincellér asz monygya: | „Hát az anyátok istenit, hát | „füvet”-montam, hoty hozzatok! | Ujbul mënnyeték lé! |
 És lëfutottunk, akkor vittük föl a füvet. |

A patkányirtó ember

Tiz évën | ottan laktam, | a lakásomban nagyon sok patkány volt. | És | odajött eggy | idegën ember, asz monta, hogy ü el tuggya asztat irtani, hotyha jól mëkfizeték nekiyje. | Hát én asz montam neki: „Ém bizon Isten, hogy mëkfizeték, | csak irtasa é a patkányt. | Hád bizon az ember | akkoriba kért | husz pengőt tólem, | még ek kis itókját, énnivalót. | Hád bizon az ember fölmént a pallásro, | tüzes paraszakad vit fö, ém mëk féltem, hoty tán még gyújtya a házomot, | hogy elég | és akkor ém bájba kerülök. |

Hát | ez ity történt. Asz monta az ember, hotyhát | természetézs dolog ez ugy vót, péntekën csináltó mëk, hob babonáskodott, | hogy | három nap múlva elmënnek a patkányok. | Elmént, elmúlt három nap, | de bizon a patkányok nem mëntek e. | Mëgjött az ember, | monja, hotyhát: „No | eméntek a patkányok?” | „De bizon nem mëntek el bácsi.” | Hanem — aszonygya — akkor nem jó csináltom még, most ujbu mëkcsinyádom, mozd bizon Isten elmënnek. Mëgént kért tülem husz pengőt | és itókját, | énnivalót, | hogy maj elmënnek. | Háromszor mégismételte, | de bizon az ember | azután már nem jöd vissza, a patkányok ot marattak. | Mëk talán maig is élnek, ha még nem döglöttek. |

Karácsonyi regölés

Kej fél gazda, kej fél,
 Száll az Isten házdra, házdra—
 Seregéve, sereg anygyalávo,
 Tele poharávo,
 Vetett asztalávo,
 Haj regü rajta,
 Aszt is mëgathattya
 A nagy Úr Isten.

Itten vagyon éty szép leján,
 Kinek neve Ilonka.
 Amod vagyon éty szép legën,
 Kinek neve Láci.
 Isten mëk sè mëncsë,
 Kebelebe éjcsë,
 Összepöndöröggyenek,
 Mint a cica farka,
 Még annál is jobba,
 Mind a kis nyul farka,
 Haj regü rajta,
 Aszt is mëgathattya,
 A nagy Úr Isten.

Aggyon az Úr Isten
 Ennek a házigazdának
 Szász kërëzd búzát,
 Szász kërëst rozstot,
 Jól mëgaggya mi regüt,
 Haj regü rajta,
 Aszt is mëgathattya
 A nagy Úr Iste.
 Aggyon az Úr Isten
 Ennek a házigazdának
 Két szép tehenet,
 Tejed, vaját éleget,
 Hat süssenek rézst
 A regölő gyeréknek,
 Haj regü rajta,
 Aszt is mëgathattya,
 A nagy Úr Isten.

Amot keletkëzik
 Éty feketé félhó,
 Abba legelészik
 Csoda fiju szarvas,
 Csoda fiju szarvasnak;